

21^e eeuwse vaardigheden
– conceptueel kader –
Atheneum Leopoldsburg
M. Aerts, T. Smets

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. Wat zijn 21^e eeuwse vaardigheden?	3
3. Welke vaardigheden horen bij de 21^e eeuwse vaardigheden?	4
3.1. <i>Schematisch overzicht</i>	5
3.2. <i>Beschrijving van de gebruikte termen</i>	5
3.2.1. Zelfsturing	6
3.2.2. Reflectie	6
3.2.3. Kritisch denken	7
3.2.4. Probleemoplossend vermogen	7
3.2.5. Communiceren	7
3.2.6. Samenwerken	8
3.2.7. Sociale en culturele vaardigheden	8
3.2.8. Creativiteit	9
3.2.9. Mediawijsheid	9
4. Nood aan 21^e eeuwse vaardigheden	12
5. Evaluatie van de 21^e eeuwse vaardigheden	13
5.1. <i>Algemeen kader</i>	13
6. Bronvermelding	15
BIJLAGE 1: beschrijving van de praktische organisatie van de evaluatie van de 21^e eeuwse vaardigheden in het Atheneum Leopoldsburg	16
BIJLAGE 2: specifieke uitwerking van de evaluatie over de niveaus per vaardigheid	17
1. <i>Zelfsturing</i>	17
2. <i>Reflectie</i>	19
3. <i>Kritisch denken</i>	20
4. <i>Probleemoplossend vermogen</i>	22
5. <i>Communiceren</i>	24
6. <i>Samenwerken</i>	26
7. <i>Sociale en culturele vaardigheden</i>	28
8. <i>Creativiteit</i>	30
9. <i>Mediawijsheid</i>	32
9.1. <i>Gebruik</i>	32
9.2. <i>Communicatie</i>	34
9.3. <i>Kritisch begrip</i>	37
9.4. <i>Wijsheid</i>	39

1. Inleiding

21^e eeuwse vaardigheden zijn een must in elke vorm van hedendaags onderwijs, of zouden het volgens onze visie toch moeten zijn. Maar waarom? Een logische tweede vraag is: 'Hoe implementeren we die?' of ook 'Hoe evalueren we die?'

Om vlot en transparant te kunnen samenwerken bij de implementatie en evaluatie van de 21^e eeuwse vaardigheden in het curriculum, is het uiterst belangrijk om over een gezamenlijk begrippenkader te beschikken, voor zowel directies, leerkrachten, leerlingen als ouders.

Het hoofddoel van dit document is om de hoeveelheid van onderzoek rond deze thematieken hanteerbaar en toepasbaar te maken in een aangepast model gericht op de middenschool en bovenbouw van onze secundaire school alsook om een voorstel te doen betreffende de evaluatie van deze vaardigheden. Deze tekst heeft niet als doel een exhaustief wetenschappelijk overzicht te geven, maar is wel bedoeld als onderbouwing van onze visie op deze vaardigheden alsook op hun integratie in ons curriculum en in onze visie op onderwijs.

Allereerst zullen we trachten vanuit een breed overzicht van bestaand onderzoek naar een juiste invulling van de term "21^e eeuwse vaardigheden" te komen, waarna we de verschillende deelvaardigheden individueel verder toelichten. Daarna staan we stil bij de nood die uit alle hoeken blijkt voor de implementatie van deze vaardigheden, om ten slotte de achtergrond bij onze evaluatie ervan te verhelderen.

2. Wat zijn 21^e eeuwse vaardigheden nu juist?

Een publicatie van het Nederlandse nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO)¹ tracht helderheid te scheppen in de terminologie rond deze thematiek:

“In verschillende internationale onderzoeksprojecten is geprobeerd vast te stellen welke vaardigheden nodig zijn voor de 21^e eeuw. Er zijn onderzoeken uitgevoerd door onder andere de Europese Unie (2006), OECD (2004) en UNESCO (2008); ook is er een aantal internationale projecten op dit gebied, zoals Assessment and Teaching of 21st Century Skills (ATCS), EnGauge, National Educational Technology Standards (NETS/ISTE) en Partnership for 21st Century Skills [...] In deze studies worden verschillende benamingen gebruikt voor de vaardigheden die van belang zijn voor de samenleving. Vaak wordt voor deze vaardigheden het begrip 21st century skills gebruikt (Binkley et al, 2010), maar ook life long learning competencies (Law, Pelgrum & Plomp, 2008), key skills (EU, 2002) en advanced skills. In de Nederlandse context komen we ook begrippen tegen als sleutelvaardigheden (Van Zolingen, 1995), kerncompetenties (Onderwijsraad, 2000), soft skills (Van Eck, Van Daalen, & Heemskerk, 2011) of vakoverstijgende competenties (Ledoux, Meijer, Van der Veen, & Breetvelt, 2013).”

“De termen 21st century skills en advanced skills worden het meest gebruikt in onderwijsdiscussies. [...] De term 21st century skills (21^e eeuwse vaardigheden) legt in zijn benaming meer accent op het toekomstgerichte karakter van de competenties. Volgens Ledoux et al. (2013) is het nadeel van deze term dat de suggestie wordt gewekt dat het gaat om nieuwe competenties, terwijl het veeleer bekende competenties zijn die aan belang hebben gewonnen.”

Ook Voogt en Pareja Roblin (2010)² gebruiken de term 21st century skills “als overkoepelend concept voor de kennis, vaardigheden en disposities die mensen moeten bezitten om bij te kunnen dragen aan de kennismaatschappij.”

Gebaseerd op bovengenoemde opvattingen hebben wij ervoor gekozen om in onze visie de Nederlandse term “**21^e eeuwse vaardigheden**” te gebruiken.

3. Welke vaardigheden horen bij de 21^e eeuwse vaardigheden?

In hun discussienota van 2010 vergeleken en bediscussieerden Voogt en Pareja Roblin² de verschillende modellen van 21^e eeuwse vaardigheden met elkaar en stelden ze vast dat:

“De 21st century skills die in alle modellen worden genoemd zijn samenwerking; communicatie; ICT geletterdheid, sociale en/of culturele vaardigheden (incl. burgerschap). Daarnaast worden creativiteit, kritisch denken, en probleemoplosvaardigheden in bijna alle modellen genoemd.”

In het Atheneum Leopoldsburg wordt ervoor gekozen om “ICT geletterdheid” concreter in te vullen als “mediawijsheid” en wordt daarvoor de definitie gehanteerd zoals gebruikt in de “Conceptnota Mediawijsheid” van Lieten en Smet (2012)³:

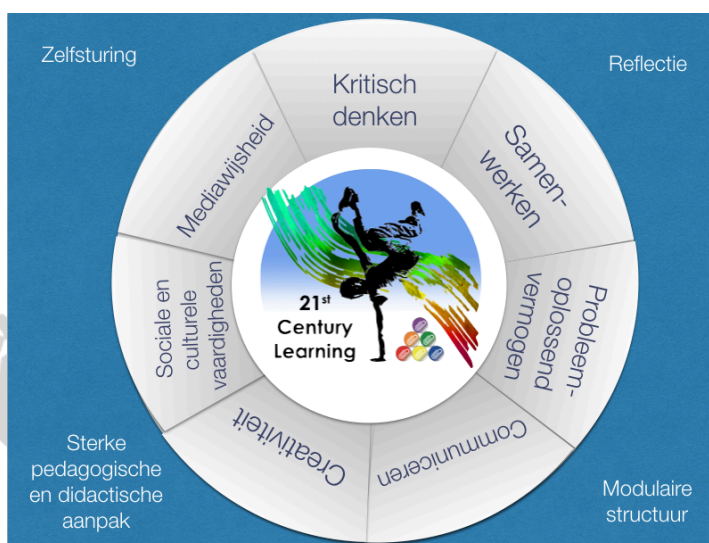
“Mediawijsheid is het geheel van kennis, vaardigheden en attitudes waarmee burgers zich bewust en kritisch kunnen bewegen in een complexe, veranderende en gemediatiseerde wereld. Het is het vermogen tot een actief en creatief mediagebruik dat gericht is op maatschappelijke participatie.”

Voor de concrete uitwerking van dit onderdeel wordt er grotendeels berust op het model uit de publicatie van HUBrussel en Thomas More in het kader van het innovatieproject ‘word(onder)mediawijzer’ i.o.v. het Departement Onderwijs⁴. Daar wordt mediawijsheid opgesplitst in 4 clusters van competenties: gebruik, kritisch begrip, communicatie en wijsheid.

Naast alle bovengenoemde vaardigheden worden ook “reflectie” en “zelfsturing” bewust centraal gesteld in de onderwijsaanpak, die verder gekenmerkt wordt door een modulaire structuur en door het inzetten op een sterke pedagogische en didactische aanpak. Zelfsturing en reflectie zijn daarbij overkoepelende vaardigheden die bij de uitwerking van de andere vaardigheden ingezet kunnen of moeten worden. Om de tabellen niet onnodig ingewikkeld te maken, worden ze gemakshalve in deze tekst samen met de andere voorgenoemde 21^e eeuwse vaardigheden besproken.

3.1. Schematisch overzicht

Vaardigheden:
Zelfsturing
Reflectie
Kritisch denken
Probleemoplossend vermogen
Communiceren
Samenwerken
Sociale en culturele vaardigheden
Creativiteit
Mediawijsheid:
• MW – Gebruik
• MW – Kritisch Begrip
• MW – Communiceren
• MW - Wijsheid

(Tabel 1: 21^e eeuwse vaardigheden)

(Figuur 1: visietekst schematisch samengevat)

3.2. Beschrijving van de gebruikte termen

Voor de beschrijving van de vaardigheden: zelfsturing, kritisch denken, probleemoplossend vermogen, communiceren, samenwerken, sociale en culturele vaardigheden en creativiteit baseerden we ons grotendeels op de definities en onderverdelingen uit de publicatie van het Nederlandse nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO)¹. Voor reflectie komt de input voornamelijk uit de reflectiecyclus van Korthagen⁵; voor mediawijsheid uit de publicatie van HUBrussel en Thomas More⁴ en voor zelfsturing werd aanvullend de brochure van KPCgroep⁶ gebruikt.

Waar nodig werden de modellen aangepast en/of aangevuld om optimaal inzetbaar te zijn in ons onderwijsconcept. Ook moet er worden opgemerkt dat de meeste vaardigheden niet los van elkaar gezien kunnen worden en er zo soms beperkte overlap mogelijk is.

3.2.1. Zelfsturing

Bij zelfsturing staat de leerling (in grote mate) zelf in voor zijn eigen handelen en zijn eigen ontwikkeling. Het gaat om het zelf kunnen realiseren van doelgericht en passend gedrag en het instaan voor de gevolgen ervan.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- het zelf stellen van haalbare doelen en prioriteiten;
- doelgericht kunnen handelen (concentratie, zichzelf kunnen motiveren voor en richten op de uitvoering van een taak, zelfstandigheid);
- opvolgen van het proces (planning, timemanagement);
- reflectie op het handelen en de uitvoering van de taak;
- feedback op het eigen gedrag en handelen benutten om de juiste vervolgkeuzes te maken;
- inzicht hebben in en zicht hebben op de ontwikkeling van eigen competenties (evolutie, tekorten, talenten, metacognitie);
- verantwoordelijkheid nemen voor eigen handelen en keuzes (instaan voor de gevolgen van keuzes en zicht hebben op consequenties van het eigen handelen, ook voor de omgeving en ook op de lange termijn).

Opmerking: plannen/prioriteiten stellen, timemanagement, doelgericht doorzettingsvermogen en metacognitie worden ook vaak als deel van de **'executieve functies'** gezien. "Dat is een verzamelterm voor alle denkprocessen (functies) die belangrijk zijn voor het uitvoeren (de executie) van sociaal en doelgericht gedrag"⁷.

3.2.2. Reflectie

Reflectie verwijst naar het bewust nadenken over de eigen situatie en het eigen handelen.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- ervaringen analyseren, begrijpen en er betekenis aan geven;
- terugblikken op het eigen handelen of het handelen van anderen;
- bewust worden van essentiële aspecten in het handelen;
- alternatieven kunnen formuleren en daaruit gericht kunnen kiezen.

3.2.3. Kritisch denken

Bij kritisch denken is het belangrijk een eigen, onderbouwde visie of mening te hebben en/of te kunnen formuleren.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- het effectief kunnen redeneren en formuleren;
- informatie kunnen interpreteren, analyseren en synthetiseren;
- hiaten in kennis kunnen signaleren;
- het kunnen stellen van betekenisvolle vragen;
- het kritisch reflecteren op het eigen leerproces;
- het openstaan voor alternatieve standpunten en/of zich kunnen inleven in andere situaties (empathie).

3.2.4. Probleemoplossend vermogen

Hier gaat het om het (h)erkennen van een probleem; het kunnen komen tot een plan om het probleem op te lossen en dat plan uitvoeren.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- problemen kunnen signaleren, analyseren en definiëren;
- kennen van strategieën om met onbekende problemen om te gaan;
- oplossingsstrategieën kunnen genereren, analyseren, selecteren en gebruiken;
- het creëren van patronen en modellen;
- het kunnen nemen van beargumenteerde beslissingen.

3.2.5. Communiceren

Bij communiceren ligt de nadruk op het effectief en efficiënt overbrengen en ontvangen van een boodschap, rekening houdend met alle elementen uit het communicatiemodel (zender, boodschap, ontvanger, effect, medium / kanaal, ruis, situatie).

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- doelgericht schriftelijke en mondeling informatie kunnen uitwisselen met anderen (de kern van een boodschap herkennen, effectief verwoorden, duidelijk zijn, ruis voorkomen);
- kunnen omgaan met verschillende communicatieve situaties (gesprekken, presentaties, debatten, etc.) en het kennen van de gesprekstechnieken, -regels en sociale conventies bij elke situatie;

- kunnen omgaan met verschillende communicatiemiddelen (schriftelijk, mondeling, visueel: teksten, films) en het hanteren van verschillende strategieën daarbij;
- het hebben van inzicht in de mogelijkheden die ICT biedt om effectief te communiceren (specifieker uitgewerkt in Mediawijsheid: communicatie);
- regels en conventies van communicatie kennen en kunnen toepassen (spelling, gebruik van het juiste register).

3.2.6. Samenwerken

Bij samenwerken gaat het om het gezamenlijk realiseren van een doel, anderen daarbij kunnen aanvullen en ondersteunen maar ook om hulp durven vragen indien nodig.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- verschillende rollen bij jezelf en anderen (h)erkennen en kunnen werken vanuit die rol;
- hulp kunnen vragen, geven en ontvangen;
- een positieve en open houding hebben ten aanzien van andere ideeën;
- respect hebben voor culturele verschillen;
- kunnen onderhandelen en afspraken maken met anderen in een team;
- kunnen functioneren in heterogene groepen;
- effectief kunnen communiceren;
- (h)erkennen van talenten bij jezelf en anderen;
- kunnen samenwerken met externe partners.

3.2.7. Sociale en culturele vaardigheden

Sociale en culturele vaardigheden zetten in op het effectief kunnen leren, werken en leven met mensen met verschillende etnische, culturele en sociale achtergronden. Daarnaast ligt er ook nadruk op een sociale en culturele verankering in de eigen (brede) leefomgeving.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- constructief kunnen communiceren in verschillende sociale situaties met respect voor andere visies, uitingen en gedragingen;
- het (her)kennen van gedragscodes in verschillende sociale situaties;
- eigen gevoelens kunnen herkennen en gekanaliseerd en constructief kunnen uiten;
- het tonen van inlevingsvermogen en belangstelling voor anderen;

- bewust zijn van de eigen individuele en collectieve verantwoordelijkheid als burger(s) in een samenleving;
- deelnemen aan het culturele en sociale leven in de eigen (brede) leefwereld (buurt, gemeente, land en/of internationaal);
- kritisch burgerschap.

3.2.8. Creativiteit

Bij deze vaardigheid gaat het om het bedenken van nieuwe ideeën en deze kunnen uitwerken en analyseren of om het alternatief benaderen van bestaande ideeën.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- een onderzoekende en ondernemende houding;
- het kunnen denken buiten de gebaande paden en nieuwe samenhangen kunnen zien;
- het kennen van creatieve technieken (brainstorming en dergelijke) en deze kunnen toepassen;
- het durven nemen van risico's en fouten kunnen zien als leermogelijkheden.

3.2.9. Mediawijsheid

3.2.9.1. Gebruik

Gebruik gaat om het kunnen bedienen en instellen van hard- en software, vlot aansluitingen leggen tussen apparaten, inzicht hebben in de combineerbaarheid van toepassingen en softwareproblemen kunnen oplossen. Naast de instrumentele vaardigheden hebben de gebruikscompetenties ook betrekking op gericht keuzes kunnen maken tussen apparaten en hun toepassingen, alsook op het kunnen beperken van de gebruiksrisico's.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- apparaten, hard- en software kunnen gebruiken:
 - technische handelingen verrichten die nodig zijn om media-apparatuur en software te bedienen;
 - beperken van gebruiksrisico's verbonden aan apparaten, hard- en software;
 - oplossen van hard- en softwareproblemen.
- zich vlot oriënteren binnen mediaomgevingen:
 - inzicht hebben in de samenhang van mediatoepassingen;

- gericht kiezen tussen mediatoepassingen en apparaten.

3.2.9.2. **Communicatie:**

Communicatie gaat niet enkel over het vinden van informatie en de betrouwbaarheid ervan kunnen achterhalen, maar ook over de mediaboodschappen van anderen begrijpen, ze zelf doordacht kunnen vormgeven en dit alles delen via mail, online gemeenschappen en sociale netwerken.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- informatie vinden en verwerken:
 - informatie opzoeken en naar betrouwbaarheid inschatten (gebruik van bronnen);
 - selecteren en verwerken van bronnen en informatie;
 - allerlei informatie gericht opslaan en markeren.
- mediaboodschappen beschouwen:
 - zien op welke manier de vormgeving van een mediaboodschap betekenis geeft aan de media-inhoud;
 - leren van het mediagebruik van kunstenaars.
- mediaboodschappen creëren:
 - de vormgeving van de eigen media-inhoud op de boodschap afstemmen;
 - op een creatieve manier met media omgaan.
- mediaboodschappen delen:
 - op diverse manieren mediaboodschappen delen.
- optimaal participeren in sociale netwerken:
 - respectvol, dynamisch en veilig participeren in sociale netwerken.

3.2.9.3. **Kritisch begrip:**

Kritisch begrip gaat over de bewustwording van de impact van massamedia en mediaproducten op de maatschappij en op ons eigen doen en denken. Begrijpen hoe media tot stand komen en kennis hebben over de wetgeving en de invloed van de overheid zijn hiervoor belangrijke competenties. Het gaat daarbij vooral om het verwerven van een kritische houding.

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- inzicht hebben in de werking en het belang van de media in de samenleving:
 - bewust zijn van de processen van mediatisering en hun effecten;
 - begrijpen hoe media tot stand komen;
 - zien hoe media de werkelijkheid kleuren.
- de rol van wetgeving en de overheid bij mediagebruik en -productie begrijpen:
 - kennis hebben over de wetgeving in verband met auteursrecht en privacy;
 - weten wanneer mediaboodschappen voor een bepaalde leeftijdsgroep schadelijk kunnen zijn;
 - kennis hebben over de wijze waarop de overheid invloed heeft op media.

3.2.9.4. *Wijsheid*

Wijsheid gaat om het inschatten van de eigen competenties. Daarnaast gaat het ook om het bepalen van eigen voorkeuren en van hoeveel tijd en energie men wil investeren om de mediawijsheidscompetenties te verhogen: Hoe ver sta je en waar wil je staan? Waar gaat je eigen voorkeur naar uit?

Meer specifiek gaat het om de volgende kennis, (deel)vaardigheden en houdingen:

- reflecteren op de eigen mediawijsheidscompetenties:
 - reflecteren over het eigen mediagebruik, kritisch begrip en communicatie met media.
- het eigen mediamenu kennen:
 - mediakennis en -vaardigheden optimaliseren om eigen doelstellingen te realiseren;
 - inzicht hebben in de mate waarin en de manier waarop men media zelf wil gebruiken.
- een mediawijze houding verwerven:
 - een brede waaier van media inzetten;
 - een kritische houding i.v.m. (massa)media nastreven.

4. Nood aan 21^e eeuwse vaardigheden

Zijn 21^e eeuwse vaardigheden de zoveelste “extra” voor een school of kunnen ze een wezenlijk verschil betekenen? Waarom is het zo belangrijk om er in ons onderwijsproces rekening mee te houden?

Voogt en Pareja Roblin (2010)² argumenteren dat in verschillende modellen de noodzaak van de 21^e eeuwse vaardigheden vooral wordt toegeschreven aan de snelle veranderingen in de maatschappij (snelle technologische ontwikkelingen en de impact ervan) en de veranderingen in de economie en de arbeidsmarkt.

“In verschillende modellen wordt de noodzaak van 21st century skills toegeschreven aan de snelle veranderingen in de maatschappij, en meer in het bijzonder, aan de snelle technologische ontwikkelingen en haar impact op wonen, werken en leren. Door de technologische ontwikkelingen verandert onze samenleving van een industriële - naar een kennissamenleving. Terwijl in de industriële samenleving de belangrijkste focus van het onderwijs is bij te dragen tot de ontwikkeling van feitelijke en procedurele kennis, wordt in de kennissamenleving de ontwikkeling van conceptuele en meta-cognitieve kennis in toenemende mate van belang geacht (Anderson 2008).

[...]

Sommige modellen beklemtonen ook de veranderingen in de economie en de arbeidsmarkt als gevolg van globalisering en internationalisering als één van de belangrijke drijvende krachten voor de noodzaak van 21st century skills. Dit is met name het geval in de rapporten van de EU en de OESO. De noodzaak om zich flexibel aan te kunnen passen aan een veranderende samenleving (ATCS, P21 en de EU), alsmede de noodzaak van duurzame democratische ontwikkeling (OESO) worden in een aantal modellen expliciet genoemd.”²

Daarnaast klinkt in de veelbesproken bevraging over de toekomst van het secundair onderwijs van de Vlaamse confederatie van ouders en ouderverenigingen (VCOV) (2016)⁸ de vraag naar de implementatie van o.a. deze vaardigheden: “Het secundair onderwijs van de toekomst zet meer in op talenten en vaardigheden. Algemene vorming blijft belangrijk maar kennis is niet alles.”⁸

5. Evaluatie van de 21^e eeuwse vaardigheden

5.1. Algemeen kader

Voor de evaluatie van deze vaardigheden kozen we voor een eigen interpretatie van het kubusmodel van De Block & Heene⁹ waarbij we de gedrags- en inhoudsniveaus clusteren en zo tot 4 te evalueren niveaus per vaardigheid komen.

Evaluatie van vaardigheden o.b.v. eigen interpretatie van het kubusmodel van De Block & Heene				
VAARDIGHEID	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Zelfsturing				
Reflectie				
Kritisch denken				
Probleemoplossend vermogen				
Communiceren				
Samenwerken				
Sociale en culturele vaardigheden				
Creativiteit				
Mediawijsheid:				
• MW – Gebruik				
• MW – Kritisch Begrip				
• MW – Communiceren				
• MW - Wijsheid				
Gedragsniveaus – De Block & Heene:	Inhoudsniveaus – De Block & Heene:	Inhoudsniveaus geclusterd:		
9.2.Weten	1. Feiten	1. Feiten en begrippen		
9.2.Inzien	2. Begrippen	2. Relaties en structuren		
9.2.Toepassen	3. Relaties	3. Methodes		
9.2.Integreren	4. Structuren	4. Attitudes		
	5. Methodes			
	6. Attitudes			
Inhouds- / gedragsniveau	1. Weten	2. Inzien	3. Toepassen	4. Integreren
1. Feiten en begrippen	x			
2. Relaties en structuren		x		
3. Methodes			x	
4. Attitudes				x
Inhouds- en gedragsniveaus geclusterd (eigen invulling):				
Niveau 1	Feiten en begrippen – weten			
Niveau 2	Relaties en structuren – inzien			
Niveau 3	Methodes – toepassen			
Niveau 4	Attitudes – integreren			

Opmerking:

Voor een beschrijving van de praktische organisatie van de evaluatie van deze vaardigheden: zie BIJLAGE 1.

Voor een specifieke uitwerking van de evaluatie over de niveaus per vaardigheid: zie BIJLAGE 2.

21st
Century
Learning

6. Bronvermelding

1. Thijs, A., Fisser, P., e.a. (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs*. Enschede: SLO
2. Voogt, J., Pareja Roblin, N. (2010). *21st century skills*. Discussienota. Enschede: Universiteit Twente
3. Lieten, I., Smet, P. (2012). *Conceptnota mediawijsheid*. Opgehaald op 26 januari 2016, van <http://www.ond.vlaanderen.be/ict/beleid/conceptnota-mediawijsheid.pdf>
4. Bogaert, D., De Lange, S., Somers, T., Smets, T. Vonck, S. (2014) *Mediawijsheid in de lerarenopleiding: Verslag innovatieproject Word (onder)mediawijzer, probleemstelling, competentiemodel, onderzoek en verbeteruggesties*. Brussel: HUBrussel.
5. Korthagen, F., Koster, B., Melief, K., Tigchelaar, A. (2002). *Docenten leren reflecteren: Systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraren*. Soest: Nelissen.
6. Schalkers, K. *Leerstrategieën toepassen: Handvatten voor schoolteams die zelfsturend leren competenties van leerlingen willen stimuleren*. KPCgroep
7. Smidts, D., & Huizinga, M. (2011). *Gedrag in uitvoering. Over executieve functies bij kinderen en pubers*. Amsterdam: Nieuwezijds
8. VCOV. (2016) *Bevraging toekomst secundair onderwijs*. Holsbeek
9. De Block, A., Heene, J. (1992) *Inleiding tot de algemene didaktiek*. Standaard Educatieve Uitgeverij

21st
Century
Learning

BIJLAGE 1: beschrijving van de praktische organisatie van de evaluatie van de 21^e eeuwse vaardigheden bij Atheneum Leopoldsburg

In het Atheneum Leopoldsburg wordt er gekozen voor een **talentgerichte evaluatie** van de 21^e eeuwse vaardigheden bij de leerlingen uit de methoderichtingen met aandacht voor **zelfsturing**. In de reguliere richtingen worden de vaardigheden geïntegreerd in de vakken, maar niet apart geëvalueerd.

In de tweede en de derde graad van het secundair onderwijs houden de leerlingen van de methoderichtingen een portfolio bij, waarmee ze hun beheersing van en groei in en de 21e eeuwse vaardigheden aantonen. De begeleiding en evaluatie ervan situeert zich bij één trajectcoördinator die de opvolging voor de hele school aanstuurt. Zo worden de vakleerkrachten deels van deze overkoepelende evaluatie ontlast.

De hoofdgedachte is dat leerlingen geëvalueerd worden op de producten waar ze zelf trots op zijn (talentgericht) en waarvoor ze zelf kansen opzoeken (zelfgestuurd).

Na algemene uitleg te hebben gehad over de vaardigheden en een afstemming van de verwachtingen per niveau, moeten de leerlingen zelf binnen de vakken kansen opzoeken om materialen te verzamelen die hun beheersing of groei aantonen (vb. reflecties, projectresultaten...). De vakleerkracht moet steeds zijn/haar handtekening plaatsen op de bewijslast om het aandeel van de betreffende leerling te verzekeren. Wanneer de leerlingen denken minimaal 4 van de mogelijke indicatoren (zie BIJLAGE 2) te kunnen aantonen, maken ze zelf een afspraak met de trajectcoördinator om deze bewijslast voor te leggen. Een leerling mag maximaal bewijslast van 3 vaardigheden per afspraak voorleggen, zodat er een spreiding van de bezoeken over het jaar verzekerd is (+/- 4 afspraken per jaar). Na goedkeuring van de bewijslast, stijgt de leerling een niveau voor de betreffende vaardigheid.

Per graad moeten de leerlingen nieuwe bewijslast voor de niveaus kunnen aantonen, startende vanaf het huidige niveau (bevestiging van dat niveau). Het materiaal uit het portfolio is dus gebonden per graad.

BIJLAGE 2: specifieke uitwerking van de evaluatie over de niveaus per vaardigheid

1. Zelfsturing

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten:

De leerling heeft weet van processen van zelfsturing en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- het zelf stellen van haalbare doelen en prioriteiten;
- doelgericht handelen (concentratie, zichzelf kunnen motiveren voor en richten op de uitvoering van een taak, zelfstandigheid);
- opvolgen van het proces (planning, timemanagement);
- reflectie op het handelen en op de uitvoering van de taak;
- feedback op het eigen gedrag en handelen en het maken van de juiste vervolgkeuzes;
- het hebben van inzicht in en zicht hebben op de ontwikkeling van eigen competenties (evolutie, tekorten, talenten, metacognitie);
- het nemen van verantwoordelijkheid voor eigen handelen en keuzes (instaan voor de gevolgen van keuzes en zicht hebben op consequenties van het eigen handelen, ook voor de omgeving en ook op de lange termijn).

Concreet voorbeeld: een leerling kan in eigen woorden omschrijven wat voor hem/haar 'een doel' is.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien:

De leerling heeft zicht op de bredere samenhang tussen de processen van zelfsturing en kan die verbanden in eigen woorden beschrijven.

Bijvoorbeeld verbanden tussen:

- het zelf stellen van haalbare doelen en prioriteiten;
en/of
- doelgericht kunnen handelen (concentratie, zichzelf kunnen motiveren voor en richten op de uitvoering van een taak, zelfstandigheid);
en/of
- opvolgen van het proces (planning, timemanagement);
en/of
- reflectie op het handelen en de uitvoering van de taak;
en/of
- feedback op het eigen gedrag en handelen benutten om de juiste vervolgkeuzes te maken;
en/of
- inzicht hebben in en zicht hebben op de ontwikkeling van eigen competenties (evolutie, tekorten, talenten, metacognitie);

en/of

- verantwoordelijkheid nemen voor eigen handelen en keuzes (instaan voor de gevolgen van keuzes en zicht hebben op consequenties van het eigen handelen, ook voor de omgeving en ook op de lange termijn).

Concreet voorbeeld: een leerling kan in eigen woorden beschrijven dat motivatie belangrijk is om een goede planning na te kunnen leven.

Niveau 3: methodes – toepassen:

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding methodes van zelfsturing toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- het zelf stellen van haalbare doelen en prioriteiten;
- doelgericht kunnen handelen (concentratie, zichzelf kunnen motiveren voor en richten op de uitvoering van een taak, zelfstandigheid);
- opvolgen van het proces (planning, timemanagement);
- reflectie op het handelen en de uitvoering van de taak;
- feedback op het eigen gedrag en handelen benutten om de juiste vervolgkeuzes te maken;
- inzicht hebben in en zicht hebben op de ontwikkeling van eigen competenties (evolutie, tekorten, talenten, metacognitie);
- verantwoordelijkheid nemen voor eigen handelen en keuzes (instaan voor de gevolgen van keuzes en zicht hebben op consequenties van het eigen handelen, ook voor de omgeving en ook op de lange termijn).

Concreet voorbeeld: de leerling is in staat om samen met zijn leerkracht i.f.v. zijn/haar competenties een haalbare planning op te stellen bij het studeren voor een examen.

Niveau 4: attitudes – integreren:

De leerling past de methodes van zelfsturing spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- het zelf stellen van haalbare doelen en prioriteiten;
- doelgericht kunnen handelen (concentratie, zichzelf kunnen motiveren voor en richten op de uitvoering van een taak, zelfstandigheid);
- opvolgen van het proces (planning, timemanagement);
- reflectie op het handelen en de uitvoering van de taak;
- feedback op het eigen gedrag en handelen benutten om de juiste vervolgkeuzes te maken;
- inzicht hebben in en zicht hebben op de ontwikkeling van eigen competenties (evolutie, tekorten, talenten, metacognitie);

- verantwoordelijkheid nemen voor eigen handelen en keuzes (instaan voor de gevolgen van keuzes en zicht hebben op consequenties van het eigen handelen, ook voor de omgeving en ook op de lange termijn).

Concreet voorbeeld: de leerling is systematisch in staat op basis van een zelfreflectie over de eigen competenties zelfstandig doelen te stellen voor een bepaalde studietaak, deze in de planning van meerdere vakken en op langere termijn te integreren en komt deze planning ook na.

2. Reflectie

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van de componenten van reflectie (-processen) en kan deze in eigen woorden uitleggen.

Bijvoorbeeld:

- het analyseren en begrijpen van ervaringen en er betekenis aan geven;
- het terugblikken op het eigen handelen of het handelen van anderen;
- het bewust worden van essentiële aspecten in het handelen;
- het kunnen formuleren van alternatieven en daaruit gericht kunnen kiezen.

Concreet voorbeeld: de leerling kent de verschillende stappen van de reflectiecyclus van Korthagen en kan elke stap in eigen woorden uitleggen.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen reflectie(-processen) en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- analyseren, begrijpen en betekenis geven van/aan ervaringen;
en/of
- het terugblikken op het handelen van zichzelf en anderen;
en/of
- het bewust worden van essentiële aspecten in het handelen;
en/of
- het formuleren van alternatieven en het gericht maken van keuzes.

Concreet voorbeeld: de leerling ziet in dat een goede analyse nodig is om kunnen terug te kijken op het eigen handelen. Hij/zij weet bovendien ook

dat daarvoor inzicht in de essentiële aspecten van dat handelen noodzakelijk is.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding methodes van reflectie toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- ervaringen analyseren, begrijpen en er betekenis aan geven;
- terugblikken op het eigen handelen of het handelen van anderen;
- bewust worden van essentiële aspecten in het handelen;
- alternatieven kunnen formuleren en daaruit gericht kunnen kiezen.

Concreet voorbeeld: de leerling kan onder begeleiding van de leerkracht terugblikken op een bepaalde actie, er de kernaspecten uithalen en zo conclusies trekken om gericht vervolgkeuzes te maken.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de methodes van reflectie spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- ervaringen analyseren, begrijpen en er betekenis aan geven;
- terugblikken op het eigen handelen of het handelen van anderen;
- bewust worden van essentiële aspecten in het handelen;
- alternatieven kunnen formuleren en daaruit gericht kunnen kiezen.

Concreet voorbeeld: de leerling analyseert spontaan en voortdurend het handelen van zichzelf en anderen; herkent de essentiële aspecten daarin en gebruikt die input om alternatieven te formuleren en vervolgkeuzes gericht te maken.

3. Kritisch denken

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van processen en componenten van kritisch denken en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- effectief redeneren en formuleren;
- interpretatie, analyse en synthese van informatie;
- signalisatie van hiaten in kennis;
- het stellen van betekenisvolle vragen;
- kritische reflectie op het eigen leerproces;

- openstaan voor alternatieve standpunten en/of zich kunnen inleven in andere situaties (empathie).

Concreet voorbeeld: een leerling weet hoe een logische redenering is opgebouwd.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen kritisch denken en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- effectief redeneren en formuleren;
en/of
- interpretatie, analyse en synthese van informatie;
en/of
- signalisatie van hiaten in kennis;
en/of
- het stellen van betekenisvolle vragen;
en/of
- kritische reflectie op het eigen leerproces;
en/of
- openstaan voor alternatieve standpunten en/of zich kunnen inleven in andere situaties (empathie).

Concreet voorbeeld: de leerling kent de onderdelen van een logische opgebouwde redenering, maar weet ook dat alternatieve standpunten mogelijk zijn.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding methodes van kritisch denken toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- het effectief kunnen redeneren en formuleren;
- informatie kunnen interpreteren, analyseren en synthetiseren;
- hiaten in kennis kunnen signaleren;
- het kunnen stellen van betekenisvolle vragen;
- het kritisch reflecteren op het eigen leerproces;
- het openstaan voor alternatieve standpunten en/of zich kunnen inleven in andere situaties (empathie).

Concreet voorbeeld: een leerling kan onder begeleiding van de leerkracht een logische redenering opbouwen en staat open voor alternatieve standpunten.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de methodes van kritisch begrip spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- het effectief kunnen redeneren en formuleren;
- informatie kunnen interpreteren, analyseren en synthetiseren;
- hiaten in kennis kunnen signaleren;
- het kunnen stellen van betekenisvolle vragen;
- het kritisch reflecteren op het eigen leerproces;
- het openstaan voor alternatieve standpunten en/of zich kunnen inleven in andere situaties (empathie).

Concreet voorbeeld: een leerling weet spontaan waar de tekorten in de eigen kennis zich bevinden en kan zo kritisch over zijn leerproces reflecteren en kan daarbij betekenisvolle vragen stellen.

4. Probleemoplossend vermogen

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van processen van probleemoplossing en probleemoplossingsstrategieën en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- probleemsignalisatie, probleemanalyse en probleemdefinitie;
- strategieën om met onbekende problemen om te gaan;
- oplossingsstrategieën genereren, analyseren, selecteren en gebruiken;
- patronen en modellen bij probleemoplossing;
- beargumenteerde beslissingen nemen.

Concreet voorbeeld: een leerling kan in eigen woorden omschrijven wat een beargumenteerde beslissing is.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen probleemoplossing en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- probleemsignalisatie, probleemanalyse en probleemdefinitie;
en/of
- strategieën om met onbekende problemen om te gaan;
en/of

- oplossingsstrategieën genereren, analyseren, selecteren en gebruiken; en/of
- patronen en modellen bij probleemoplossing; en/of
- beargumenteerde beslissingen nemen.

Concreet voorbeeld: een leerling ziet in dat om een beargumenteerde beslissing te kunnen nemen, hij/zij eerst het probleem moet analyseren en definiëren.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding methodes van probleemoplossing toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- problemen kunnen signaleren, analyseren en definiëren;
- kennen van strategieën om met onbekende problemen om te gaan;
- oplossingsstrategieën kunnen genereren, analyseren, selecteren en gebruiken;
- het creëren van patronen en modellen;
- het kunnen nemen van beargumenteerde beslissingen.

Concreet voorbeeld: een leerling kan onder begeleiding van de leerkracht een strategie hanteren om met een onbekend probleem om te gaan.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de methodes van probleemanalyse spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- problemen kunnen signaleren, analyseren en definiëren;
- kennen van strategieën om met onbekende problemen om te gaan;
- oplossingsstrategieën kunnen genereren, analyseren, selecteren en gebruiken;
- het creëren van patronen en modellen;
- het kunnen nemen van beargumenteerde beslissingen.

Concreet voorbeeld: een leerling signaleert en analyseert problemen spontaan en meermaals, geneert en implementeert passende oplossingsstrategieën en neemt zo beargumenteerde beslissingen.

5. Communiceren

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van communicatieprocessen en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- gebruikelijke terminologie bij het uitwisselen van doelgerichte schriftelijke en mondeling informatie met anderen (de kern van een boodschap herkennen, effectief verwoorden, duidelijk zijn, ruis voorkomen);
- verschillende communicatieve situaties (gesprekken, presentaties, debatten, etc.) en de gesprekstechnieken, -regels en sociale conventies bij elke situatie;
- verschillende communicatiemiddelen (schriftelijk, mondeling, visueel: teksten, films) en verschillende strategieën daarbij;
- inzicht in de mogelijkheden die ICT biedt om effectief te communiceren (specifieker uitgewerkt in Mediawijsheid: communicatie);
- regels en conventies van communicatie (spelling, gebruik van het juiste register).

Concreet voorbeeld: de leerling kent de regels van een debat en kan het verloop in eigen woorden kort toelichten.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen communicatie(-processen) en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- doelgericht schriftelijke en mondeling informatie kunnen uitwisselen met anderen (de kern van een boodschap herkennen, effectief verwoorden, duidelijk zijn, ruis voorkomen);

en/of

- het kunnen omgaan met verschillende communicatieve situaties (gesprekken, presentaties, debatten, etc.) en het kennen van de gesprekstechnieken, -regels en sociale conventies bij elke situatie;

en/of

- het kunnen omgaan met verschillende communicatiemiddelen (schriftelijk, mondeling, visueel: teksten, films) en het hanteren van verschillende strategieën daarbij;

en/of

- het hebben van inzicht in de mogelijkheden die ICT biedt om effectief te communiceren (specifieker uitgewerkt in Mediawijsheid: communicatie);

en/of

- regels en conventies van communicatie kennen en kunnen toepassen (spelling, gebruik van het juiste register).

Concreet voorbeeld: de leerling weet dat hij/zij een bepaald register moet hanteren in een bepaalde communicatieve situatie om zijn/haar boodschap zo doelgericht mogelijk te kunnen uitwisselen.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding de regels van verschillende communicatieprocessen en -technieken toe te passen. Bijvoorbeeld:

- doelgericht schriftelijke en mondeling informatie kunnen uitwisselen met anderen (de kern van een boodschap herkennen, effectief verwoorden, duidelijk zijn, ruis voorkomen);
- het kunnen omgaan met verschillende communicatieve situaties (gesprekken, presentaties, debatten, etc.) en het kennen van de gesprekstechnieken, -regels en sociale conventies bij elke situatie;
- het kunnen omgaan met verschillende communicatiemiddelen (schriftelijk, mondeling, visueel: teksten, films) en het hanteren van verschillende strategieën daarbij;
- het hebben van inzicht in de mogelijkheden die ICT biedt om effectief te communiceren (specifieker uitgewerkt in Mediawijsheid: communicatie);
- regels en conventies van communicatie kennen en kunnen toepassen (spelling, gebruik van het juiste register).

Concreet voorbeeld: de leerling gebruikt een andere schrijfstijl wanneer hij/zij communiceert met de directie.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de regels van verschillende communicatieprocessen en -technieken spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- doelgericht schriftelijke en mondeling informatie kunnen uitwisselen met anderen (de kern van een boodschap herkennen, effectief verwoorden, duidelijk zijn, ruis voorkomen);
- kunnen omgaan met verschillende communicatieve situaties (gesprekken, presentaties, debatten, etc.) en het kennen van de gesprekstechnieken, -regels en sociale conventies bij elke situatie;
- kunnen omgaan met verschillende communicatiemiddelen (schriftelijk, mondeling, visueel: teksten, films) en het hanteren van verschillende strategieën daarbij;

- het hebben van inzicht in de mogelijkheden die ICT biedt om effectief te communiceren (specifieker uitgewerkt in Mediawijsheid: communicatie);
- regels en conventies van communicatie kennen en kunnen toepassen (spelling, gebruik van het juiste register).

Concreet voorbeeld: de leerling wisselt spontaan en meermaals van register wanneer hij communiceert met verschillende partijen en past al naargelang zijn taalgebruik en spelling aan. (Vb. chatten met vrienden vraagt om een ander taalgebruik dan een gesprek met de overste van één van de ouders).

6. Samenwerken

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van processen van samenwerking en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- verschillende rollen bij jezelf en anderen (h)erkennen
- processen van hulp vragen, geven en ontvangen;
- een positieve en open houding hebben ten aanzien van andere ideeën;
- respect voor culturele verschillen;
- onderhandelen en afspraken maken met anderen in een team;
- functioneren in heterogene groepen;
- effectief communiceren;
- (h)erkennen van talenten bij jezelf en anderen;
- samenwerken met externe partners.

Concreet voorbeeld: een leerling kan samenwerkingsverbanden analyseren en kan benoemen dat er in die bepaalde situatie met een externe partner wordt samengewerkt.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen processen van samenwerking en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- verschillende rollen bij jezelf en anderen (h)erkennen en kunnen werken vanuit die rol;
en/of
- hulp kunnen vragen, geven en ontvangen;
en/of

- een positieve en open houding hebben ten aanzien van andere ideeën;
- en/of
- respect hebben voor culturele verschillen;
- en/of
- kunnen onderhandelen en afspraken maken met anderen in een team;
- en/of
- kunnen functioneren in heterogene groepen;
- en/of
- effectief kunnen communiceren;
- en/of
- (h)erkennen van talenten bij jezelf en anderen;
- en/of
- kunnen samenwerken met externe partners.

Concreet voorbeeld: een leerling ziet in dat een open positieve houding ten aanzien van andere ideeën met respect voor culturele verschillen belangrijk is om goed te kunnen samenwerken in een heterogene groep.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding processen van samenwerking toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- verschillende rollen bij jezelf en anderen (h)erkennen en kunnen werken vanuit die rol;
- hulp kunnen vragen, geven en ontvangen;
- een positieve en open houding hebben ten aanzien van andere ideeën;
- respect hebben voor culturele verschillen;
- kunnen onderhandelen en afspraken maken met anderen in een team;
- kunnen functioneren in heterogene groepen;
- effectief kunnen communiceren;
- (h)erkennen van talenten bij jezelf en anderen;
- kunnen samenwerken met externe partners.

Concreet voorbeeld: een leerling kan (onder begeleiding van de leerkracht) in een heterogene groep, vertrekkende van zijn eigen talenten onderhandelen en afspraken maken binnen een team.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de processen van samenwerking spontaan toe op meerdere vlakken, ook internationaal.

Bijvoorbeeld:

- verschillende rollen bij jezelf en anderen (h)erkennen en kunnen werken vanuit die rol;
- hulp kunnen vragen, geven en ontvangen;
- een positieve en open houding hebben ten aanzien van andere ideeën;
- respect hebben voor culturele verschillen;
- kunnen onderhandelen en afspraken maken met anderen in een team;
- kunnen functioneren in heterogene groepen;
- effectief kunnen communiceren;
- (h)erkennen van talenten bij jezelf en anderen;
- kunnen samenwerken met externe partners, ook internationaal.

Concreet voorbeeld: een leerling herkent spontaan de rollen binnen een heterogene groep, kan vanuit die inzichten spontaan hulp geven, vragen en ontvangen en werkt daarbij aan de communicatie met een externe, internationale partner.

7. Sociale en culturele vaardigheden

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van begrippen en processen van sociale en culturele vaardigheden en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- constructief communiceren in verschillende sociale situaties met respect voor andere visies, uitingen en gedragingen;
- het (her)kennen van gedragscodes in verschillende sociale situaties;
- eigen gevoelens herkennen en gekanaliseerd en constructief uiten;
- het tonen van inlevingsvermogen en belangstelling voor anderen;
- bewust zijn van de eigen individuele en collectieve verantwoordelijkheid als burger(s) in een (internationale) samenleving;
- deelnemen aan het culturele en sociale leven in de eigen (brede) leefwereld (buurt, gemeente, land en/of internationaal);
- kritisch burgerschap.

Concreet voorbeeld: een leerling kan in eigen woorden omschrijven wat kritisch burgerschap is.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen processen van sociale en culturele vaardigheden en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- constructief kunnen communiceren in verschillende sociale situaties met respect voor andere visies, uitingen en gedragingen;
- en/of
- het (her)kennen van gedragscodes in verschillende sociale situaties;
- en/of
- eigen gevoelens kunnen herkennen en gekanaliseerd en constructief kunnen uiten;
- en/of
- het tonen van inlevingsvermogen en belangstelling voor anderen;
- en/of
- bewust zijn van de eigen individuele en collectieve verantwoordelijkheid als burger(s) in een (internationale) samenleving;
- en/of
- deelnemen aan het culturele en sociale leven in de eigen (brede) leefwereld (buurt, gemeente, land en/of internationaal);
- en/of
- kritisch burgerschap.

Concreet voorbeeld: een leerling weet dat het kennen van gedragscodes in verschillende sociale situaties belangrijk is bij het constructief communiceren in die sociale situatie.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding processen van sociale en culturele vaardigheden toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- constructief kunnen communiceren in verschillende sociale situaties met respect voor andere visies, uitingen en gedragingen;
- het (her)kennen van gedragscodes in verschillende sociale situaties;
- eigen gevoelens kunnen herkennen en gekanaliseerd en constructief kunnen uiten;
- het tonen van inlevingsvermogen en belangstelling voor anderen;
- bewust zijn van de eigen individuele en collectieve verantwoordelijkheid als burger(s) in een (internationale) samenleving;
- deelnemen aan het culturele en sociale leven in de eigen (brede) leefwereld (buurt, gemeente, land en/of internationaal);
- kritisch burgerschap.

Concreet voorbeeld: een leerling neemt onder begeleiding van de leerkracht deel aan het sociale en culturele leven in de buurt door een theatervoorstelling bij te wonen.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de processen van sociale en culturele vaardigheden spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- constructief kunnen communiceren in verschillende sociale situaties met respect voor andere visies, uitingen en gedragingen;
- het (her)kennen van gedragscodes in verschillende sociale situaties;
- eigen gevoelens kunnen herkennen en gekanaliseerd en constructief kunnen uiten;
- het tonen van inlevingsvermogen en belangstelling voor anderen;
- bewust zijn van de eigen individuele en collectieve verantwoordelijkheid als burger(s) in een (internationale) samenleving;
- deelnemen aan het culturele en sociale leven in de eigen (brede) leefwereld (buurt, gemeente, land en/of internationaal);
- kritisch burgerschap.

Concreet voorbeeld: een leerling neemt deel aan een (internationaal) sociaal jongerenproject waarbij hij met respect voor andere visies zijn verantwoordelijkheid als burger in de samenleving opneemt.

8. Creativiteit

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van processen van creativiteit en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- een onderzoekende en ondernemende houding;
- het denken buiten de gebaande paden en nieuwe samenhangen kunnen zien;
- het kennen van creatieve technieken (brainstorming en dergelijke) en deze kunnen toepassen;
- het nemen van risico's en fouten kunnen zien als leermogelijkheden.

Concreet voorbeeld: een leerling kan een brainstormproces in eigen woorden beschrijven.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren processen van creativiteit en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- een onderzoekende en ondernemende houding;
en/of
- het kunnen denken buiten de gebaande paden en nieuwe samenhangen kunnen zien;
en/of
- het kennen van creatieve technieken (brainstorming en dergelijke) en deze kunnen toepassen;
en/of
- het durven nemen van risico's en fouten kunnen zien als leermogelijkheden.

Concreet voorbeeld: een leerling weet dat het durven nemen van risico's noodzakelijk is bij een ondernemende houding.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding methodes van creativiteit toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- een onderzoekende en ondernemende houding;
- het kunnen denken buiten de gebaande paden en nieuwe samenhangen kunnen zien;
- het kennen van creatieve technieken (brainstorming en dergelijke) en deze kunnen toepassen;
- het durven nemen van risico's en fouten kunnen zien als leermogelijkheden.

Concreet voorbeeld: een leerling kan onder begeleiding van de leerkracht creatieve technieken zoals brainstorming toepassen.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de methodes van creativiteit spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- een onderzoekende en ondernemende houding;
- het kunnen denken buiten de gebaande paden en nieuwe samenhangen kunnen zien;
- het kennen van creatieve technieken (brainstorming en dergelijke) en deze kunnen toepassen;

- het durven nemen van risico's en fouten kunnen zien als leermogelijkheden.

Concreet voorbeeld: een leerling toont een onderzoekende houding doordat hij spontaan na gebruik te hebben gemaakt van creatieve technieken zoals brainstormen risico's durft nemen en ziet daarbij fouten als leermogelijkheden.

9. Mediawijsheid

9.1. Gebruik

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van processen van gebruik van media en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- apparaten, hard- en software gebruiken:
 - technische handelingen die nodig zijn om media-apparatuur en software te bedienen;
 - het beperken van gebruiksrisico's verbonden aan apparaten, hard- en software;
 - het oplossen van hard- en softwareproblemen.
- zich vlot oriënteren binnen mediaomgevingen:
 - inzicht hebben in de samenhang van mediatoepassingen;
 - het gericht kiezen tussen mediatoepassingen en apparaten;

Concreet voorbeeld: een leerling kan de technische handelingen beschrijven die nodig zijn om een bestand op school te printen.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent processen van gebruik van media en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- apparaten, hard- en software kunnen gebruiken:
 - technische handelingen verrichten die nodig zijn om media-apparatuur en software te bedienen;en/of
 - beperken van gebruiksrisico's verbonden aan apparaten, hard- en software;en/of
 - oplossen van hard- en softwareproblemen.

en/of

- zich vlot oriënteren binnen mediaomgevingen:
 - inzicht hebben in de samenhang van mediatoepassingen;
- en/of
 - gericht kiezen tussen mediatoepassingen en apparaten.

Concreet voorbeeld: een leerling ziet in dat een aantal technische handelingen noodzakelijk zijn om de gebruiksrisico's verbonden aan software te beperken. – vb. Erik ziet in dat het installeren van een virusscanner een belangrijke stap is in het voorkomen van virussen op zijn laptop.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding processen van gebruik van media toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- apparaten, hard- en software kunnen gebruiken:
 - technische handelingen verrichten die nodig zijn om media-apparatuur en software te bedienen;
 - beperken van gebruiksrisico's verbonden aan apparaten, hard- en software;
 - oplossen van hard- en softwareproblemen.
- zich vlot oriënteren binnen mediaomgevingen:
 - inzicht hebben in de samenhang van mediatoepassingen;
 - gericht kiezen tussen mediatoepassingen en apparaten.

Concreet voorbeeld: een leerling kan onder begeleiding van de leerkracht ontdekken waar de fout ligt wanneer een computer niet kan afdrukken. – Vb. Robbe zoekt samen met de leerkracht informatica naar de fout wanneer zijn computer in het computerlokaal niet kan afdrukken. Samen ontdekken ze dat de USB-poort die gebruikt werd stuk is en dat de kabel met een andere poort moet aangesloten worden.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de processen van gebruik van media spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- apparaten, hard- en software kunnen gebruiken:
 - technische handelingen verrichten die nodig zijn om media-apparatuur en software te bedienen;
 - beperken van gebruiksrisico's verbonden aan apparaten, hard- en software;
 - oplossen van hard- en softwareproblemen.

- zich vlot oriënteren binnen mediaomgevingen:
 - inzicht hebben in de samenhang van mediatoepassingen;
 - gericht kiezen tussen mediatoepassingen en apparaten.

Concreet voorbeeld: een leerling voert spontaan een virusscan uit op zijn pc en kan de geïnfecteerde bestanden veilig verwijderen.

9.2. Communicatie

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van processen van communicatie bij/via media en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- informatie vinden en verwerken:
 - informatie opzoeken en naar betrouwbaarheid inschatten (gebruik van bronnen);
 - het selecteren en verwerken van bronnen en informatie;
 - allerlei informatie gericht opslaan en markeren.
- mediaboodschappen beschouwen:
 - zien op welke manier de vormgeving van een mediaboodschap betekenis geeft aan de media-inhoud;
 - leren van het mediagebruik van kunstenaars.
- mediaboodschappen creëren:
 - de vormgeving van de eigen media-inhoud op de boodschap afstemmen;
 - op een creatieve manier met media omgaan.
- mediaboodschappen delen:
 - op diverse manieren mediaboodschappen delen.
- optimaal participeren in sociale netwerken:
 - respectvol, dynamisch en veilig participeren in sociale netwerken.

Concreet voorbeeld: een leerling kan in eigen woorden de gedragsregels van een bepaald online platform beschrijven.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen processen van communicatie bij/via media en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- informatie vinden en verwerken:
 - informatie opzoeken en naar betrouwbaarheid inschatten (gebruik van bronnen);
 en/of
 - het selecteren en verwerken van bronnen en informatie;
 en/of
 - allerlei informatie gericht opslaan en markeren.
- en/of
- mediaboodschappen beschouwen:
 - zien op welke manier de vormgeving van een mediaboodschap betekenis geeft aan de media-inhoud;
 en/of
 - leren van het mediagebruik van kunstenaars.
- en/of
- mediaboodschappen creëren:
 - de vormgeving van de eigen media-inhoud op de boodschap afstemmen;
 en/of
 - op een creatieve manier met media omgaan.
- en/of
- mediaboodschappen delen:
 - op diverse manieren mediaboodschappen delen.
- en/of
- optimaal participeren in sociale netwerken:
 - respectvol, dynamisch en veilig participeren in sociale netwerken.

Concreet voorbeeld: een leerling ziet in dat het afstemmen van de media-inhoud op de boodschap belangrijk is bij het optimaal participeren in sociale netwerken.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding methodes van processen van communicatie bij/via media toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- informatie vinden en verwerken:
 - informatie opzoeken en naar betrouwbaarheid inschatten (gebruik van bronnen);
 - het selecteren en verwerken van bronnen en informatie;
 - allerlei informatie gericht opslaan en markeren.
- mediaboodschappen beschouwen:
 - zien op welke manier de vormgeving van een mediaboodschap betekenis geeft aan de media-inhoud;
 - leren van het mediagebruik van kunstenaars.

- mediaboodschappen creëren:
 - de vormgeving van de eigen media-inhoud op de boodschap afstemmen;
 - op een creatieve manier met media omgaan.
- mediaboodschappen delen:
 - op diverse manieren mediaboodschappen delen.
- optimaal participeren in sociale netwerken:
 - respectvol, dynamisch en veilig participeren in sociale netwerken.

Concreet voorbeeld: een leerling past onder begeleiding van zijn leerkracht een filter toe op een foto en deelt die vervolgens online.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de methodes van processen van communicatie bij/via media spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- informatie vinden en verwerken:
 - informatie opzoeken en naar betrouwbaarheid inschatten (gebruik van bronnen);
 - het selecteren en verwerken van bronnen en informatie;
 - allerlei informatie gericht opslaan en markeren.
- mediaboodschappen beschouwen:
 - zien op welke manier de vormgeving van een mediaboodschap betekenis geeft aan de media-inhoud;
 - leren van het mediagebruik van kunstenaars.
- mediaboodschappen creëren:
 - de vormgeving van de eigen media-inhoud op de boodschap afstemmen;
 - op een creatieve manier met media omgaan.
- mediaboodschappen delen:
 - op diverse manieren mediaboodschappen delen.
- optimaal participeren in sociale netwerken:
 - respectvol, dynamisch en veilig participeren in sociale netwerken.

Concreet voorbeeld: een leerling zoekt gericht informatie op over de vormgeving van een bepaalde kunstenaar, past die technieken toe op een foto en deelt die optimaal via een online platform.

9.3. Kritisch begrip

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van elementen van en processen bij kritisch begrip bij media en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- de werking en het belang van de media in de samenleving:
 - de processen van mediatisering en hun effecten;
 - begrijpen hoe media tot stand komen;
 - zien hoe media de werkelijkheid kleuren.

- de rol van wetgeving en de overheid bij mediagebruik en -productie:
 - de wetgeving in verband met auteursrecht en privacy;
 - weten wanneer mediaboodschappen voor een bepaalde leeftijdsgroep schadelijk kunnen zijn;
 - de wijze waarop de overheid invloed heeft op media.

Concreet voorbeeld: een leerling weet waar een foto van tijdens een schooluitstap gebruikt mag worden.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen processen van kritisch begrip bij media en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- inzicht hebben in de werking en het belang van de media in de samenleving:
 - bewust zijn van de processen van mediatisering en hun effecten;en/of
 - begrijpen hoe media tot stand komen;
- en/of
- zien hoe media de werkelijkheid kleuren.
- en/of
- de rol van wetgeving en de overheid bij mediagebruik en -productie begrijpen:
 - kennis hebben over de wetgeving in verband met auteursrecht en privacy;en/of
- weten wanneer mediaboodschappen voor een bepaalde leeftijdsgroep schadelijk kunnen zijn;
- en/of
- kennis hebben over de wijze waarop de overheid invloed heeft op media.

Concreet voorbeeld: een leerling heeft kennis over de privacywetgeving en ziet in dat dit een invloed is van de overheid op media.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding processen van kritisch begrip bij media toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- inzicht hebben in de werking en het belang van de media in de samenleving:
 - bewust zijn van de processen van mediatisering en hun effecten;
 - begrijpen hoe media tot stand komen;
 - zien hoe media de werkelijkheid kleuren.

- de rol van wetgeving en de overheid bij mediagebruik en -productie begrijpen:
 - kennis hebben over de wetgeving in verband met auteursrecht en privacy;
 - weten wanneer mediaboodschappen voor een bepaalde leeftijdsgroep schadelijk kunnen zijn;
 - kennis hebben over de wijze waarop de overheid invloed heeft op media.

Concreet voorbeeld: een leerling leert onder begeleiding van de leerkracht een nieuwsuitzending over een gevoelig onderwerp correct interpreteren.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past processen van kritisch begrip bij media spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- inzicht hebben in de werking en het belang van de media in de samenleving:
 - bewust zijn van de processen van mediatisering en hun effecten;
 - begrijpen hoe media tot stand komen;
 - zien hoe media de werkelijkheid kleuren.

- de rol van wetgeving en de overheid bij mediagebruik en -productie begrijpen:
 - kennis hebben over de wetgeving in verband met auteursrecht en privacy;
 - weten wanneer mediaboodschappen voor een bepaalde leeftijdsgroep schadelijk kunnen zijn;
 - kennis hebben over de wijze waarop de overheid invloed heeft op media.

Concreet voorbeeld: een leerling leest de krant en kan spontaan een Chinees artikel kritisch analyseren, rekening houdende met de regulerende invloed van de Chinese overheid op de media.

9.4. Wijsheid

Niveau 1. Feiten en begrippen – weten

De leerling heeft weet van processen van wijsheid als onderdeel van mediawijsheid en kan deze in eigen woorden omschrijven.

Bijvoorbeeld:

- reflecteren op de eigen mediawijsheidscompetenties:
 - reflecteren over het eigen mediagebruik, kritisch begrip en communicatie met media.
- het eigen mediamenu kennen:
 - mediakennis en -vaardigheden optimaliseren om eigen doelstellingen te realiseren;
 - inzicht hebben in de mate waarin en de manier waarop men media zelf wil gebruiken.
- een mediawijze houding verwerven:
 - een brede waaier van media inzetten;
 - een kritische houding i.v.m. (massa)media nastreven.

Concreet voorbeeld: een leerling kan in eigen woorden beschrijven hoe een mediawijze houding mogelijk verworven kan worden.

Niveau 2. Relaties en structuren – inzien

De leerling herkent relaties en structuren binnen processen van wijsheid als onderdeel van mediawijsheid en ziet hun onderlinge samenhang.

Bijvoorbeeld tussen:

- reflecteren op de eigen mediawijsheidscompetenties:
 - reflecteren over het eigen mediagebruik, kritisch begrip en communicatie met media.

en/of

- het eigen mediamenu kennen:
 - mediakennis en -vaardigheden optimaliseren om eigen doelstellingen te realiseren;

en/of

- inzicht hebben in de mate waarin en de manier waarop men media zelf wil gebruiken.

en/of

- een mediawijze houding verwerven:
 - een brede waaier van media inzetten;

en/of

- een kritische houding i.v.m. (massa)media nastreven.

Concreet voorbeeld: een leerling weet dat het kennen van het eigen mediamenu belangrijk is om een mediawijze houding te verwerven.

Niveau 3. Methodes – toepassen

De leerling is in staat zelfstandig of onder begeleiding processen van wijsheid als onderdeel van mediawijsheid toe te passen.

Bijvoorbeeld:

- reflecteren op de eigen mediawijsheidscompetenties:
 - reflecteren over het eigen mediagebruik, kritisch begrip en communicatie met media.
- het eigen mediamenu kennen:
 - mediakennis en -vaardigheden optimaliseren om eigen doelstellingen te realiseren;
 - inzicht hebben in de mate waarin en de manier waarop men media zelf wil gebruiken.
- een mediawijze houding verwerven:
 - een brede waaier van media inzetten;
 - een kritische houding i.v.m. (massa)media nastreven.

Concreet voorbeeld: een leerling kan onder begeleiding van de leerkracht reflecteren over zijn eigen mediagebruik.

Niveau 4. Attitudes – integreren

De leerling past de methodes van reflectie spontaan toe op meerdere vlakken.

Bijvoorbeeld:

- reflecteren op de eigen mediawijsheidscompetenties:
 - reflecteren over het eigen mediagebruik, kritisch begrip en communicatie met media.
- het eigen mediamenu kennen:
 - mediakennis en -vaardigheden optimaliseren om eigen doelstellingen te realiseren;
 - inzicht hebben in de mate waarin en de manier waarop men media zelf wil gebruiken.
- een mediawijze houding verwerven:
 - een brede waaier van media inzetten;
 - een kritische houding i.v.m. (massa)media nastreven.

Concreet voorbeeld: een leerling reflecteert spontaan over zijn eigen mediagebruik, kan zijn mediavaardigheden daardoor gericht optimaliseren en zet een brede waaiër aan media in om zijn doelstellingen te bereiken.

21st Century Learning

